

تخلیل و
حکایت
و اکاوی
مجید

تالیف:
نجم الدین طبسی

| تحقیق: مجید شاهرودی و حسن بلقان آبادی |

تحلیل و واکاوی جنگ صفین

تالیف: نجم الدین طیبی

انتشارات دلیل ما

تحقیق: مجید شاهرودی، حسن بلقان آبادی

چاپ دوم: تابستان ۱۴۰۱

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۴۲-۲۱۳-۰۰

تلفن و نمابر: ۳۷۷۴۴۹۸۸ - ۳۷۷۳۳۴۱۳ (+۹۸۲۵)

دفتر مرکزی: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه ششم، واحد ۶۱۲ و ۶۱۳

(ارتباط با ما) Info@dalilema.ir | www.dalilema.ir (خرید آنلاین)

سازمان

مراکز پخش

قم. خیابان معلم. مجتمع ناشران. طبقه B. تلفن: ۳۷۷۴۴۹۸۸ و ۳۷۷۳۳۴۱۳
قم. خیابان صفائیه. روبروی کوچه ۳۸. پلاک ۱۷۵۹. تلفن: ۳۷۷۳۷۰۰۱ و ۳۷۷۳۷۰۱۱
تهران. خیابان انقلا ب. خیابان فخر رازی. پلاک ۶۱. تلفن: ۶۶۴۶۴۱۴۱
مشهد. چهارراه شهداء. کوچه شهید خوراکیان. مجتمع گنجینه کتاب. طبقه اول. تلفن: ۵-۳۲۲۳۷۱۱۳

انتشارات دلیل ما

www.dalilema.ir

مرکز نشر و پخش کتب معارف اهل بیت (ع)
۹ سال ناشر نمونه و برگزیده کشوری
با تولید بیش از ۱۰۰۰ عنوان کتاب

سرشناسه : طیبی، نجم الدین، ۱۳۳۴ -

Tabasi, Najm al-Din

عنوان و نام پدیدآور : تحلیل و واکاوی جنگ صفین / تالیف نجم الدین طیبی؛
تحقیق مجید شاهرودی، حسن بلقان آبادی.

مشخصات نشر : تهران: دلیل ما، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری : ۵۷۶ص.

شابک : 978 - 600 - 442 - 213 - 0

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع : علی بن ابی طالب(ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق -- جنگ ها

موضوع : Ali ibn Abi-talib, Imam I, 600-661 -- Wars

موضوع : جنگ صفین، ۳۶ق.

موضوع : Siffin, Battle of, 657

شناسه افزوده : شاهرودی، مجید، ۱۳۶۶ -

شناسه افزوده : بلقان آبادی، حسن، ۱۳۵۵ -

رده بندی کنگره : BPTV / ۹۵

شماره رده دیویی : ۲۹۷ / ۹۵۱

شماره کتابشناسی ملی : ۶۲۱۳۳۳

فهرست مطالب

۱۵.....	مقدمه مؤلف.....
۲۵.....	فصل اول: آغاز حکومت امیرالمؤمنین <small>علیه السلام</small> و چالش عزل معاویه.....
۳۲.....	پایان جنگ جمل و غائله جزیره.....
۳۴.....	ارسال اولین سفیر به شام.....
۳۶.....	ارسال نماینده معاویه به کوفه.....
۳۹.....	نامه حضرت علی <small>رضی الله عنه</small> به والیان برخی شهرها.....
۴۳.....	اعزام دومین سفیر به شام.....
۴۶.....	سخنرانی جریر در بین مردم.....
۴۷.....	خطبه معاویه در مسجد.....
۵۰.....	نامه معاویه به عمرو بن عاص.....
۵۱.....	وضعیت عمرو بن عاص پس از قتل عثمان.....
۵۲.....	مشورت عمرو بن عاص با فرزندانش.....
۵۴.....	نصیحت وردان غلام عمرو بن عاص.....
۵۶.....	ورود بر معاویه و بی اعتنائی او.....
۵۷.....	اولین مشاوره عمرو بن عاص.....
۶۱.....	بررسی شخصیت معاویه.....
۷۱.....	شرط حکومت بر مصر.....
۷۴.....	حکومت عمرو بن عاص بر مصر.....
۷۶.....	فریب کاری معاویه و عمرو بن عاص.....

- ۷۷..... نصیحت برادرزاده عمرو بن عاص
- ۷۹..... علت همکاری معاویه با عمرو بن عاص
- ۷۹..... دومین مشورت عمرو بن عاص و معاویه
- ۸۰..... دعوت شرحبیل و توطئه معاویه
- ۸۲..... ورود شرحبیل بر معاویه
- ۸۴..... برخورد جریر و شرحبیل
- ۸۵..... تردید و شک شرحبیل
- ۸۵..... به دام افتادن شرحبیل
- ۸۷..... آخرین سخن معاویه با جریر بن عبدالله
- ۸۸..... نامه امیرالمؤمنین علیه السلام به جریر
- ۸۹..... تحریک مردم توسط شرحبیل
- ۹۰..... گزارش جریر از وضعیت شام
- ۹۱..... علت تأخیر جریر در بازگشت از شام
- ۹۳..... علت انتخاب جریر به عنوان سفیر
- ۹۴..... نامه امیرالمؤمنین علیه السلام به جریر
- ۹۴..... نامه ای دیگر از معاویه
- ۹۶..... پاسخ امیرالمؤمنین علیه السلام به معاویه
- ۹۷..... بازگشت جریر بن عبدالله از شام
- ۹۸..... فرار جریر به قریسیا
- ۹۹..... علت تخریب منزل جریر بن عبدالله
- ۱۰۰..... ارزیابی رفتارهای جریر بن عبدالله
- ۱۰۱..... عزیمت سومین سفیر صلح به شام
- ۱۰۳..... نامه نگاری های معاویه
- ۱۰۳..... مشاوره با عمرو بن عاص
- ۱۰۴..... الف: نامه معاویه به مردم مدینه

- ۱۰۵..... پاسخ مردم مدینه
- ۱۰۷..... ب: نامه معاویه به عبدالله بن عمر
- ۱۰۸..... پاسخ عبدالله بن عمر به نامه معاویه
- ۱۰۹..... پ: نامه معاویه به سعد بن ابی وقاص
- ۱۱۰..... پاسخ نامه
- ۱۱۱..... ت: نامه معاویه به محمد بن مسلمه
- ۱۱۳..... پاسخ محمد بن مسلمه به نامه معاویه
- ۱۱۵..... رایزنی ابومسلم خولانی
- ۱۱۷..... دو نامه تحریک آمیز معاویه
- ۱۲۳..... پاسخ امیرالمؤمنین علیه السلام به نامه معاویه
- ۱۲۹..... علل تحویل ندادن قاتلین عثمان به معاویه
- ۱۳۲..... مشورت حضرت علی با بزرگان و اعلام وفاداری اصحاب با ایشان
- ۱۳۶..... اوج ولایت پذیری
- ۱۴۱..... اوج اخلاص و فرمانبرداری
- ۱۴۲..... مخالفان جنگ
- ۱۴۳..... ا. نیروهای نفوذی
- ۱۴۴..... ب. اصحاب عبدالله بن مسعود
- ۱۴۵..... مخالفت امیرالمؤمنین علیه السلام با دشنام به شامیان
- ۱۴۷..... ای کاش صد نفر مثل تو داشتم
- ۱۴۸..... پیش بینی امیرالمؤمنین علیه السلام از آینده عمرو بن حمق
- ۱۵۰..... نامه امیرالمؤمنین علیه السلام به معاویه و اتمام حجت با او
- ۱۵۲..... پاسخ کینه توزانه معاویه به نامه امیرالمؤمنین علیه السلام
- ۱۵۳..... چهارمین سفیر امیرالمؤمنین علیه السلام به شام
- ۱۵۶..... نامه محمد بن ابی بکر به معاویه

۱۵۸.....	پاسخ معاویه به نامه محمد بن ابی بکر.....
۱۵۹.....	نکات مهم نامه معاویه.....
۱۶۲.....	ریشه‌های شکل‌گیری جنگ صفین.....
۱۶۳.....	۱. خونخواهی عثمان.....
۱۷۹.....	۲. دنیاطلبی.....
۱۸۷.....	۳. جهل و نادانی.....
۱۹۱.....	۴. دشمنی با امیرالمؤمنین <small>علیه السلام</small> .....
۱۹۹.....	فصل دوم: حرکت به سوی صفین .....
<hr/>	
۲۰۲.....	تحریک شامیان توسط معاویه.....
۲۰۳.....	تاریخ حرکت سپاه امیرالمؤمنین <small>علیه السلام</small> به سمت صفین.....
۲۰۴.....	عبور از کربلا.....
۲۰۶.....	عبور از مدائن و انبار.....
۲۰۷.....	مقایسه برخورد امیرالمؤمنین <small>علیه السلام</small> و سایر خلفا با عجم‌ها.....
۲۰۹.....	جریان راهب بلیخ.....
۲۱۱.....	نامه امام به معاویه و پاسخ او.....
۲۱۳.....	فصل سوم: درگیری سپاهیان .....
<hr/>	
۲۱۷.....	رسیدن به صفین و بستن آب.....
۲۲۱.....	توقف جنگ جهت اتمام حجت.....
۲۲۲.....	اعزام سفیران حضرت علی <small>علیه السلام</small> به سوی معاویه.....
۲۲۵.....	ما همه قاتل عثمانیم.....
۲۳۳.....	نیرنگ معاویه.....
۲۳۵.....	توقف جنگ در محرم و تبادل سفراء.....
۲۳۷.....	اتمام حجت امیرالمؤمنین <small>علیه السلام</small> با شرحبیل و انتقاد نسبت به خلفا.....
۲۳۹.....	آیا عثمان مظلومانه کشته شد؟.....

مقدمه مؤلف

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي أنقذنا من شفا جرف الهلكات بمتابعة أمثل الأديان وأرشدنا إلى سبيل ارتقاء مدارج أعلى الغرفات باقتفاء أفضل الإنس والجان وأوضح محجتنا في ظلم الشبه و الجهالة بإضاءة مصابيح آيات القرآن وأوضح حجتنا في مهاوي الشكوك الفاسدة والأوهام الكاسدة ببيان أهل العصمة وتبيان مهابط التنزيل والفرقان صلى الله عليه وعليهم وعلى الأصحاب المرضيين صلاة تبلغنا إلى منتهى الرضوان وتسكننا منازل القدس وبحابيح الجنان.

یکی از اتفاقات مهم در دوران حکومت امیرالمؤمنین علیه السلام جنگ صفین بود که پیامدها و هزینه های سنگینی را بر دوش حکومت اسلامی گذاشت و خسارت های زیان باری را به بار آورد. تعداد زیادی از بهترین انسان ها و شریف ترین شخصیت های اصحاب امیرالمؤمنین علیه السلام در این جنگ به شهادت رسیدند و دشمن منویات باطل خود را ظاهر کرد و با اصل اسلام و حکومت اسلامی به رهبری امیرالمؤمنین علیه السلام بنای مخالفت گذاشت و دنبال احیای سنت های جاهلی و افکار پوسیده خود در پوشش و تظاهر به اسلام بود.

رشیدرضا از مفسران عامه درباره پیامدها و خدمات ارزشمند امویان به اسلام به نقل از یکی از دانشمندان مسیحی کشور آلمان می نویسد:

شایسته است ما اروپایی ها و آلمانی ها مجسمه معاویه را از طلا بسازیم و در یکی از

میدان‌های اصلی شهر برلین نصب کنیم. یکی از مسلمانان حاضر در جلسه پرسید: برای چه؟ دانشمند آلمانی گفت: زیرا معاویه حکومت دموکراتیک اسلامی را به حکومت استبدادی مبدل کرد و اگر چنین ضربه‌ای به اسلام وارد نکرده بود، اسلام همه جهان را فرا می‌گرفت و اکنون ما آلمانی‌ها و سایر کشورهای اروپایی، عرب و مسلمان بودیم.^۱

آری اینها همان قاسطین بودند که به اسلام و شخص امیرالمؤمنین علیه السلام و تمامی مسلمین تا قیامت و بلکه به کل انسانیت ظلمی جبران ناپذیر روا داشته و مانع رسیدن حق به گوش جهانیان شدند. اسلام را بر اساس هوای نفس خودشان تفسیر کرده و از دستورات اسلامی به عنوان ابزاری برای توجیه رفتارهای خلاف شرع خود استفاده کردند.

پرونده سیاه شجیه ملعونه و فتنه انگیزی امویان در تاریخ اسلام بر کسی پوشیده نیست؛ شعله‌ور کردن آتش جنگ‌ها علیه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم، ایجاد ائتلاف با مشرکین و هم‌دستی با یهود بنی قریظه علیه اسلام و سایر سیاست‌های شیطانی آنان علیه اسلام لحظه‌ای توقف نداشت تا این که پس از فتح مکه، نقاب نفاق و دورویی بر چهره زدند.

پس از رحلت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و در دوران خلیفه اول و دوم برخی از مناصب دولتی به امویان واگذار شد و امید آنان برای سلطه بر جامعه اسلامی زنده شد. این روند در دوران خلافت عثمان شتاب بیشتری گرفت و امویان، بسیاری از مناصب دولتی را قبضه کردند و لطمه‌های فراوانی بر پیکر اسلام وارد کرده و شخصیت‌های بزرگی همچون عمار و ابوذر مورد

۱. «قال أحد كبار علماء الألمان في الأستانة لبعض المسلمين وفيهم أحد شرفاء مكة: إنه ينبغي لنا أن نقم تمثالا من الذهب لمعاوية بن أبي سفيان في ميدان كذا من عاصمتنا برلين. قيل له: لماذا؟ قال: لأنه هو الذي حول نظام الحكم الإسلامي عن قاعدته الديمقراطية إلى عصبية الغلب ولولا ذلك لعم الإسلام العالم كله و لكننا نحن الألمان و سائر شعوب أوروبا عرباً مسلمين». تفسير المنار: ج ۱۱، ص ۲۲۲، ذیل تفسیر آیات ابتدایی سوره یونس، المقصد الرابع من مقاصد القرآن الاصلاح الاجتماعي الانساني و السياسي الذي يتحقق بالوحدات الثمان .

تعرض و تبعید قرار گرفتند و با توطئه همین شجره فاسد، زمینه قتل خلیفه سوم فراهم گردیده و او را به قتل رسانده و زمینه حکومت خودشان را زیر لوای خونخواهی عثمان فراهم کردند.

امویان در دوران حکومت امیرالمؤمنین علیه السلام شورش، هرج و مرج و ناامنی را پی نهادند و زمینه تمرد شامیان و یاغی‌گری آنها را فراهم کردند. جنگ صفین با ادعای خونخواهی از خلیفه سوم و قاتل جلوه دادن امیرالمؤمنین علیه السلام آغاز شد و بهترین مؤمنان از یاران امیرالمؤمنین علیه السلام اعم از صحابه رسول خدا صلی الله علیه و آله و تابعین به شهادت رسیدند. عمار بن یاسر یکی از همان سلسله شهدایی بود که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله او را محور پیروی از حق معرفی کرده و بر پیوند ناگسستنی او با حق، مهر تأیید زدند؛ اما اعمال خلاف انسانیت امویان کارشان را به جایی رساند که خداوند چنان مهری بر قلب‌های تیره و تاریک آنان زد که توانایی درک حقیقت را به کلی از دست داده بودند.

قاسطین در برابر ایمان مستحکم یاران خالص امیرالمؤمنین علیه السلام تاب مقاومت نداشتند و ضربات سنگینی بر پیکره آنان وارد شد و پس از تلفات سنگین، در آخرین لحظات جنگ صفین، پیکان تیزفتنه‌ی برنیزه کردن قرآن را بر قلب عده‌ای از سپاهیان سست عنصر امیرالمؤمنین علیه السلام وارد کردند و شرایط را به نفع خود تغییر دادند. قاسطین با ایجاد اختلاف و دودستگی در لشکر عراق توانستند از شکست جلوگیری کنند و خود را برای توطئه و خونریزی جدید آماده کنند و بلایی بر سر امت اسلامی آوردند که تا به امروز هم اثرات آن قابل مشاهده است. بوکوحرام، داعش، جبهه‌النصره و سایر گروه‌های افراطی که با نام اسلام بدترین جنایت‌ها را علیه مسلمانان روا می‌دارند، همان امتداد پسمانده‌های احزاب در خندق هستند. متأسفانه تاریخ و تدوین آن طی این مدت در دست امویان و طرفداران آنان بوده و توانسته‌اند حقایق را آن‌طوری که می‌خواستند تحریف کنند و سعی کردند تا هر دو جبهه را حق و یا هر دو را باطل معرفی کنند و یا مسئولیت خونریزی را برگردن حکومت امیرالمؤمنین علیه السلام بیندازند و دروغ‌هایی را به حضرت علی علیه السلام در زمینه پشیمانی و یا تأسف از

به راه افتادن جنگ و دعا برای کشته‌های شامیان نسبت دهند و با این ترفندها صورت مسأله را پاک کنند تا نسل جدید نتواند حقایق و واقعیات را درک و سران فتنه را تشخیص دهد.

کتاب حاضر علاوه بر استفاده از پژوهش‌های سایر محققین، با هدف ابهام زدایی از واقعیات جنگ صفین، نگرشی نونسبت به این واقعه تاریخی داشته و سعی در تبیین حقایق این جنگ دارد.

کتاب‌های نوشته شده درباره صفین

در زمینه جنگ صفین از قرن دوم تا به امروز کتاب‌های متعددی نوشته شده است. مرحوم آقا بزرگ تهرانی برخی از کتب نوشته شده با عنوان صفین در قرون نخستین را به شرح زیر بیان کرده است:

۱. صفین، نوشته ابان بن تغلب از اصحاب امام سجاد، امام باقر و امام صادق علیهم‌السلام.
۲. صفین، نوشته ابراهیم بن محمد بن سعید (م ۲۸۳ ه. ق.).
۳. صفین، نوشته ابراهیم بن دیزیل همدانی که بصرین مزاحم برخی از منقولاتش را از او ذکر کرده است.
۴. صفین، نوشته جابر بن یزید جعفی (م ۱۲۸ ه. ق.).
۵. صفین، نوشته ابواحمد الجلودی.
۶. صفین، نوشته شیخ عبدالله حمیری.
۷. صفین، نوشته ابومخنف.
۸. صفین، نوشته محمد بن زکریا (م ۲۹۸ ه. ق.). ایشان دو کتاب با عناوین «صفین صغیر» و «صفین کبیر» نوشته است.
۹. صفین، نوشته محمد بن عمرو اقلدی (م ۲۰۷ ه. ق.).
۱۰. صفین، نوشته ابن ابی الجهم قابوسی.